

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה 70%

סמל שאלון 22281

מועד חורף תשע"ז 2017

הפתרון נכתב ע"י

אורית לשם, איילת כהן, נתי פלמר

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

1.

א) על פי קטע המקור, המשבר שנוצר בחברה היהודית בעקבות חורבן בית המקדש הוא: תחושת ייאוש עמוק- בתחילת המרד האמינו היהודים שהגאולה קרבה ולכן הייתה תחושת אכזבה וייאוש לאחר חורבן בית המקדש. היהודים הרגישו שאלוהים נטש אותם. העם האמין שהקיום היהודי בסכנה כיוון שבעת אין איפה להקריב קורבנות ומכאן שאין דרך לכפר על חטאים "אוי לנו על זה שהוא חרב, מקום שמכפרים בו עוונותיהם של ישראל".

דרך ההתמודדות שהציע רבן יוחנן בן זכאי להתמודד עם משבר זה היא: תקנות "זכר לחורבן" – חוקים שנועדו להחליף את הקרבת הקורבן לאחר שבית המקדש חרב. חוקים אלו נועדו לשמור על המשכיות העם היהודי גם ללא בית מקדש:

- תקיעת שופר בראש שנה שחל בשבת (מנהג שהכוהנים בצעו בבית המקדש).
- "ברכת הכוהנים" – בן זכאי קבע שבתפילת 18 יעלו הכוהנים לברך את העם יחפים לזכר האיסור ללבוש נעליים במקדש.
- נטילת לולב – לזכר המנהג ליטול לולב ולהקיף איתו את המזבח במקדש שבע פעמים.

ב) מוסד ההנהגה שהוקם ביבנה על ידי החכמים על מנת למנוע את חורבן העם היהודי הוא הסנהדרין. הסנהדרין הורכבה מ71 תלמידי חכמים הבקיאים בתורה. תפקידם היה לאסוף הלכות שנפסקו עוד לפני החורבן בנושאי תפילה ולימוד תורה. כמו כן, הסנהדרין שימשה כבית דין לענייני הלכה והם היו הפוסקים היחידים של הלכה אחידה המחייבת את כולם. כמו כן פעלה הסנהדרין להכרה בבתי הכנסת כ"מקדש מעט"- בית הכנסת ישמש תחליף לבית המקדש. אמנם אי אפשר להקריב קורבנות בבית הכנסת אך כן ניתן להתקרב לאלוהים בעזרת תפילות.

2.

א. השליטים החשמונאים פעלו כדי להרחיב את שטחי שלטונם כאשר הם מונעים ממספר שיקולים מרכזיים: גידול דמוגרפי של היהודים, קנאות דתית ומניע כלכלי. גידול דמוגרפי: בתחילת דרכם של החשמונאים, הם נאלצו להביא יהודים רבים מרחבי ארץ ישראל כולה לתוך יהודה עצמה כיוון שהללו סבלו מהתנכלויות של נוכרים כך למשל ניצלים כל יהודי הגליל עוד לפני שהגליל נכבש על ידי החשמונאים. הגידול הדמוגרפי בתוך יהודה עצמה הוליד את הצורך להרחיב את גבולות הממלכה. וכך החלו החשמונאים בהתרחבות טריטוריאלית.

קנאות דתית: במשך שנות קיומה של ממלכת החשמונאים הם כבשו שטחים רבים אותם הם סיפחו לממלכתם. שינוי משמעותי היה בימי יוחנן הורקנוס שהרחיב את גבולות יהודה כך שהשם "יהודה" התייחס לכל ארץ ישראל. החשמונאים הראשונים נהגו לגרש את הנוכרים מהשטחים הכבושים אך ככל שהשלטון הפך לחזק ומבוסס הם החלו לגייר בכפייה את התושבים הנוכרים. כך, לכיבושיו הגדולים של יוחנן הורקנוס התלוותה

קנאות דתית ובניגוד לאחיו השליטים הקודמים אשר לא גיירו בכוח את התושבים הנכבשים אלא גרשו אותם, יכול היה יוחנן הורקנוס לגייר בכוח כיוון שהיה מספיק חזק. מדיניות הגיור בכפייה המשיכה עד לימי אלכסנדר ינאי אשר נחשב לגדול הכובשים החשמונאים.

מניע כלכלי: אלכסנדר ינאי יצא למסעות כיבושים מעבר לגבולות ארץ ישראל על מנת לשלוט בדרכי המסחר הבינלאומיות שהיו בעבר הירדן. הוא גם כובש את כל הערים ההלניסטיות במישור החוף על מנת לפתוח פתח לים לצורכי הגנה ומסחר (חוץ מאשקלון ועכו).

ב. הנסיבות שהובילו את השליטים החשמונאים לתמרן בין הכוחות המדיניים שפעלו באזור נבעו הן מכך שהאימפריה הרומית הולכת וצומחת ככוח המרכזי באזור והן מכך שהיוונים ניהלו מאבק תמידי באזור בין בית סלווקוס אשר שלט על אזור סוריה לבית תלמי אשר שלט על מצריים.

כדי להימנע מעימות עם האימפריה הרומאית כורת איתם יהודה ברית ומתחייב להיות נאמן להם. יונתן החשמונאי כורת ברית עם ספרטה והגדיל לעשות יוחנן החשמונאי אשר חידש את הברית עם רומא וכרת ברית עם אתונה.

בנוסף, מצאו עצמם החשמונאים נמצאים באמצע מאבק בין בית סלווקוס אשר שלט בסוריה לבית תלמי אשר שלט במצריים. מאבק זה השפיע על המהלכים והמדיניות של החשמונאים. שמעון החשמונאי אף התחתן בנישואים דיפלומטיים לאישה מבית תלמי.

3.

א. התנהלות הנציבים הרומאים ביהודה הובילה להתמרמרות קשה מצד היהודים כלפי השלטון הרומאי ביהודה ומהווה את אחד הגורמים לפרוץ המרד ביהודה.

- עושק: רוב הנציבים עשקו את יהודה. בתקופת הנציבים הלך וגבר עול המיסים על תושבי יהודה כיוון שהם גבו מיסים גבוהים, העבירו לרומא את חלקה ושמרו לעצמם את השאר. הם החרימו קרקעות ורכוש והמצוקה הכלכלית של היהודים הלכה וגברה.

- תמיכה בנוכרים: תקופת הנציבים הייתה קשה לתושבי יהודה לא רק בגלל המיסים הכבדים אלא גם בגלל החיכוכים עם התושבים הנוכרים אשר זכו לגיבוי מצד הנציבים. הנוכרים הרשו לעצמם להציק ליהודים ולהתגרות בהם כיוון שידעו שהנציבים תמיד יצדדו בצד שלהם.

- פגיעה בדת היהודית: הנציבים היו אלו אשר מינו את הכוהנים הגדולים ובכך הם פגעו קשות ביהודים וביהדות. הם גם שמרו על בגדי הטקסים של הכוהנים והעבירו להם אותם רק בחגים. כמוכן שהם מינו כוהנים שתמכו בשלטון הרומאי ובכך פגעו קשות בעם. בנוסף, כדי למנוע מהומות בשלושת הרגלים הוצבו חיילים רומאים עם נשק באולמות בית המקדש. כאשר הגיעו עולי הרגל לבית המקדש, נהגו החיילים ללעוג להם והשמיעו הערות מעליבות על מנהגי היהודים.

- הנציבים היו ברובם מושחתים. הם עשקו את העם במיסים כבדים, חריומו קרקעות ופגעו ביהודים. הם תמיד תמכו בנוכרים כאשר היה עימות בין יהודים לנוכרים. היהודים נהגו לשלוח משלחות לרומא להתלונן בפני הקיסר על יחס הנציבים אבל בכל פעם שלחו נציב גרוע יותר. על הנציב האחרון שבזמנו פרץ המרד (פלורוס) נאמר שהוא היה מעוניין שיפרוץ מרד כדי להסתיר את השחיתות שלו ולהצדיק פגיעה ביהודים.

- גורם הקשור לפרוץ המרד הגדול וקשור לתהליכים שהתרחשו בחברה היהודית הוא הגדלת הפערים בין הכוהנים והאצולה לבין פשוטי העם. עוד בתקופת החשמונאים החל תהליך של התקרבות לתרבות ההלניסטית מצד השליטים ואצולת יהודה. לאורך השנים הלך תהליך זה והתעצם עד לכדי נתק מוחלט בין פשוטי העם לאצולה אשר נתפשה ככופרת ומנותקת מהעם עצמו. גורם נוסף הוא ריבוי הכתות בתוך החברה היהודית שהוביל למתיחות פנימית רבה בתוך העם.

- גורם נוסף בקרב היהודים אשר תרם לפרוץ המרד הוא תסיסה משיחית וקנאות יהודית: התסכול והייאוש מן המצב ביהודה דחף את היהודים להאמין שלא יכול להיות יותר גרוע ולכן המשיח יגיע בקרוב לגאול אותם מן השלטון המושחת של רומא. ביהודה הופיעו יהודים שטענו שהם "משיח" ומשכו מאמינים אחריהם נגד הרומאים. דבר זה הוביל למתח תמידי בתוך החברה היהודית ולאמונה שבמהרה יגיע המשיח ויגאל אותם. כמו כן, רומא הפסידה במלחמה נגד הפרתים והיהודים ראו בכך סימן לתחילתה של נפילת האימפריה. מאחר ולא הייתה מנהיגות חזקה בעם, קמו קבוצות שונות של קיצונים קנאים אשר קראו לפתוח במרד נגד רומא.

ב. המתנגדים למרד: בני המעמד הגבוה שכלל את הכוהנים והאצולה כמובן שהתנגדו למרד כי היו מושחתים וניצלו בעצמם את העם. לצידם עמד צאצא מבית חשמונאי בשם אגריפס. הוא לא היה מושחת כשאר אצולת יהודה אבל התנגד ליציאה למרד כיוון שידע שליהודים אין סיכוי לעמוד מול האימפריה הרומאית. הוא ניסה לשכנע את הקנאים היהודים שמרד ברומא הוא בלתי אפשרי ובמקביל פנה לנציב בסוריה וטען שהאחראי למצב הקשה ביהודה הוא הנציב המושחת שמתעלל ביהודים ועושק אותם.

א. הגורמים לפריחתה של בגדד מן הקטע הם :

- " המגע עם הפרסים ועם עמים אחרים בעלי תרבות עווד את הערבים ליצירה פורייה " :
ציטוט זה מבטא את קיומה של בגדד כעיר של מקום מפגש והיתוך של רעיונות שזרמו אליה ממקומות אחרים.

- "אוצרות התרבות ההלניסטית... תורגמו לערבית..." : ציטוט זה מבטא את התרגומים החשובים והידועים שנוצרו בעיר, אשר הניחו את הבסיס לעיסוק המוסלמי במדעים ובפילוסופיה ותרמו לפריחת תרבות האסלאם במאות ה-9 וה-10. כמו למשל, תרגומים לחיבורים של אריסטו, אפלטון ועוד.

- "מחקרי הדקדוק שבהם נתקלו הערבים... מחקר הגיאוגרפיה והאסטרונומיה..." :
ציטוט זה מבטא את תחומי ההתעניינות של האדם בתחומים שונים, בקיאות בתרבויות וביצירות ממקומות שונים.

הפיתוח של ייצור הנייר סייע לפריחת התרבות והמדע בעיר בגדד בצורה רבה למדי, שכן לולא ייצור זה, בלתי היה אפשרי לתרגם יצירות כה רבות, בלתי היה אפשרי להעביר מידע זה ממקום למקום ולהמשיך ולעסוק בהם במקומות שונים ברחבי העיר.

ב. היהודים שחיו בבגדד הושפעו רבות מהחיים קרב התרבות המוסלמית. ליהודים לא הייתה אפשרות אחרת אלא להתפתח מבחינה תרבותית תוך כדי השפעת התרבות המוסלמית שעטפה אותם מכל עבר. כך למשל, היהודים כתבו בלשון הערבית, בדומה לשכניהם המשכילים בני דת האסלאם. בנוסף לכך, רס"ג השופע במיוחד מתנועת המעתזלה המוסלמית ומן הפילוסופיה היוונית. בספרו של רס"ג, "אמונות ודעות", מביא רס"ג טיעונים רציונאליים לכך שהתורה מן האמת היא.

א. במאה ה-7 לספירה הנוצרית, החלה להתפתח בחצי האי ערב דת האסלאם (משמעות השם : התמסרות מלאה ושלמה לאל). מייסדה מוחמד, סוחר מהעיר מכה, קרא לתושבי מכה לעזוב את עבודת האלילים ולהאמין באללה, אבל הם דחו את קריאתו. בשנת 622, כאשר גברה הסכנה לחייו של מוחמד ושל מאמיניו, הם נאלצו לברוח ממכה. ע"פ קביעתו של מוחמד, דת האסלאם, חשובה מהמוצא השבטי והמשפחתי. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות באימפריה המוסלמית בימי הביניים הם :

- הגורם הדתי- מדמשק ומבגדד יצאו שליחיו של מוחמד לכיבושים נרחבים. הממלכה המוסלמית שהקימו במהלך כיבושיהם עברה תהליך עיור מהיר וכך הוקמו בה ערים חדשות כגון :

- קירואן שבצפון אפריקה (אזור תוניסיה כיום)- נוסדה בשנת 670
 - שיראז שבפרס- נוסדה בשנת 674
 - בגדאד שבמסופוטמיה (כינוי לשטח שרובו בעיראק ומיעוטו באיראן וסוריה)- נוסדה בשנת 762
 - פס שבצפון אפריקה (אזור מרוקו כיום)- נוסדה בשנת 808
 - קהיר שבמצרים- נוסדה בשנת 969
- הערים החדשות שהוקמו במהלך כיבושי המוסלמים התחילו את דרכן כמחנות צבא ועד מהרה התפתחו למרכזים של תרבות ומסחר. האוכלוסייה בערי הממלכה המוסלמית הגיעה לעיתים למאות אלפי בני אדם. הערים החדשות (כמו בגדאד וקהיר) היו מאד מתוכננות והוקמו לפי תבנית.
- המוסלמים גם כבשו ערים קיימות שבעבר היו בשליטת הפרסים והביזנטיים- ערים הלניסטיות. ערים אלה התפתחו באופן ניכר תחת שלטונם של המוסלמים ונעשו מרכזי תרבות ומסחר. הערים הקיימות היו :
- אלכסנדריה שבמצרים
 - דמשק שבסוריה
 - ירושלים שבארץ ישראל
 - קורדובה שבספרד

יורשי מוחמד ראו חשיבות רבה בתהליך העיור וסברו כי העיר היא המפתח להתפשטותה ולהפצתה של הדת והתרבות המוסלמית, ולכן הגורם הדתי מהווה גורם לצמיחתן של ערים חדשות ולחיזוקן של קיימות.

- הגורם המסחרי- התפתחות המסחר הביאה לעליית מעמד הסוחרים ולמרכז מסחרי שהתקיים בעיר שגדלה. היקפה האדיר של הממלכה המוסלמית שהוקמה ע"י יורשיו של מוחמד, אפשרה מעבר של סחורות מאזור הים התיכון אל המזרח ובכיוון ההפוך. הממלכה המוסלמית הייתה יחידה כלכלית אחת גדולה והמסחר בה גדל בהתמדה. הסוחרים נעו ברחבי הממלכה והערים שגשגו ונעשו למרכזי מסחר. ככל שגדלו הערים, גדל הביקוש לתחום המזון שהגיע מאזורי החקלאות.

הייצור החקלאי הרב הביא לעודף סחורות והדבר תרם להתפתחות המסחר. כמו כן, הגיעו אל הערים חומרי גלם ומותרות כמו זהב, אבנים יקרות, בדים יקרים ותבלינים שיובאו ממקומות שונים בעולם כמו: הודו, סין ואירופה. הדינאר, שהיה המטבע המוסלמי, נעשה למטבע המרכזי שבאמצעותו התנהל המסחר. המסחר הצמיח בערים מעמד בינוני וגבוה שהייתה לו היכולת לשלם מיסים גבוהים לשלטון. המסחר בממלכה המוסלמית התנהל בשתי דרכים:

- בדרך הימ- דרך המסחר המרכזית שהתנהלה בעיקר דרך האוקיאנוס ההודי. הסוחרים הגיעו לאזורים שונים ומרוחקים: הודו, סין, אפריקה. הסחורות הגיעו אל העיר בצרה שבדרום עיראק- עיר מסחר ראשית בתקופת שלטונו של בית עבאס. מבצרה הועברו הסחורות לבגדד דרך נהר החידקל ומשם לאזורים אחרים כמו סוריה ומצרים. במאה ה-10 החל להתנהל מסחר גם עם ערי הנמל האיטלקיות ונציה ואמלפי.

- בדרך היבשה- באמצעות שיירות של גמלי, חמורים ופרדות. דרך מסחר זו הייתה דלה עד המאה ה-10 בשל היקפו המצומצם של המסחר עם מערב אירופה.

- הגורם הפוליטי- השליטים הבינו שבאמצעות הקמת הערים החדשות וחיזוקן של ערים קיימות, הם יכולים לבסס את שלטונן ולהעמיקו, ובכך לבטל את הנאמנות לשלטון הקודם.

ב. לפי חוקי האסלאם, היה ליהודים מעמד מיוחד בממלכה המוסלמית. הם היו במעמד משפטי אחד בכל רחבי הממלכה המוסלמית והייתה להם הגדרה: בני חסות (אהל א-ד'מה). המוסלמים ראו ביהודים כממשיכי מסורת דתית שמקורה בהתגלות אלוהית אמיתית לפני תקופתו של מוחמד. לכן הם זכו להגנת השלטונות ונהנו מחופש פולחן. אולם, לא הוענקו להם כל פריבילגיות (זכויות יתר). ע"פ התפיסה המוסלמית, ייחודם של היהודים לעומת עובדי אלילים היה בהיותם: "אלה אשר ניתן להם הספר", כלומר קבוצה שקיבלה בעבר כתבי התגלות מאלוהים. אומנם הם סטו מהדרך הנכונה בכך שסירבו להודות בהתגלות הסופית והאמיתית שהביא עימו מוחמד, אך הם מחזיקים בתורות שמקורן אלוהי. לפיכך, היהודים הוגדרו כ- "אהל אלכתאב"- אנשי הספר, פרי התגלות אלוהית, ולכן זכו ליחס טוב יותר מאשר עובדי האלילים.

- יתרון למעמד זה: השליט מצידו הרשה ליהודים לקיים אוטונומיה דתית ומשפטית/חופש פולחן, זכות להתארגן בקהילה נפרדת וזכות לקבל הגנה מן השלטונות והתחייבות לשמור על רכושם (דבר שלעיתים לא קיים).

- חסרון: תשלום של מיסים שונים בשל היותם של היהודים בני דת שונה. בין השליט המוסלמי ליהודים בעולם המוסלמי התקיים "חוזה חסות". המרכיבים העיקריים של חוזה החסות שחייבו את היהודים היו כאמור שניים: מס החסות וההכרה בעליונות האסלאם.

- מס החסות- בן החסות שלא יכול היה להוכיח כי שילם את המס, נחשב כמי שהפר את החוזה ולכן החוזה לא חל עליו ומותר לפגוע בו וברכושו. לכן הקפידו בני החסות לשאת עימם לכל מקום קבלות מיוחדות על תשלום מס החסות השנתי. מרכיבו העיקרי של מס זה היה מס הגולגולת: ה- "גיזיה", שחל על כל גבר לא מוסלמי. גובה המס ומידת אכיפתו השתנו מזמן לזמן וממקום למקום. סוג אחר של מס היה ה- "חראגי", מס קרקע מיוחד. במשך הזמן איבד מס זה את משמעותו כיוון שרוב בני החסות נטשו את עבודת האדמה ועברו לעסוק במקצועות אחרים. לעיתים הטיל השליט על בני החסות מיסים נוספים, ובכלל מיסים אלו היקשו מאוד על חייהם של בני החסות.

• הכרה בעליונות האסלאם- המרכיב השני של חוזה החסות. הבלטת עליונות האסלאם הייתה חשובה מאוד לשליטים המוסלמים והם נתנו לכך גם ביטוי על גבי מטבעות שנשאו כתובות בעד עליונות האסלאם. למשל, על מטבע שנמצא משנת 698-699 לספירה הנוצרית, שהיא שנת 79 להגירה (הספירה המוסלמית) נכתב: "מוחמד הוא שליח האלוהים, שאותו שלח עם הדרכה ודת האמת, כדי לעשותה עליונה על כל האחרות, ואף אם הכופרים לא ירצו זאת".

.6

א. המאפיין הראשון להנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית קשור למוסד ושמו "ראש הגולה". מי שנשא בתפקיד זה ייצג את היהודים בפני הח'ליפים, זכה לכבוד של מלכים וביטא את האוטונומיה שהובטחה ליהודים. דויד בן זכאי היה לראש הגולה במאה ה-10, בין פעולותיו המשמעותיות היה התערבותו במינויו של רס"ג לגאון ישיבת סורא.

המאפיין השני להנהגה היהודית קשור בראשי הישיבות, אשר לצד ראש הגולה, הנהיגו את היהודים. מי שעמד בראש הישיבה נקרא גאון, אשר נבחר ע"י חכמי הישיבה בשיתוף עם ראש הגולה, מתוך שש המשפחות המיוחסות בבבל.

ישיבות סורא ופומפדיתא מבטאות את החשיבות הרבה של מוסד הישיבה. ישיבות אלו פיקחו על קהילות ישראל בגולה, מינו תלמידים מצטיינים לדיינים בקהילות, הפיצו את ההלכות וניהלו את הקהילות.

ב. לרב סעדיה גאון (רס"ג) תרומה לעם היהודי במגוון תחומים, כגון:

- חיבור של מילון עברי-ערבי ראשון מסוגו.

- קביעת לוח השנה ועיבור השנים כך שחג הפסח יחול ביום שלישי בשבוע.

- חיבור של סידור ובו נוסח אחיד לתפילות של יהודים בקהילות המזרח.

.7

א. אוניברסיטת קרל הוקמה ע"י המלך קרל ה-4 בעיר פראג בשנת 1348. אוניברסיטה זו, תרמה רבות להתפתחותה של העיר, כפי שבא לידי ביטוי בקטע המקור:

- "נוסף על כך... נתן זכויות יתרות למתלמדים בה": ציטוט זה מעיד על עיר שבה ניתנות זכויות יתר/פריבילגיות. זכויות יתר שכאלו מסייעות במשיכת אוכלוסיות שונות להגיע וללמוד בעיר.

- "אף זימן מארצות שונות מורי הוראה..." : הזימון הרב של מורים אלו מתחומים שונים, מעשירה את תחומי הידע שבאוניברסיטה ומגדילה את היקף האוכלוסיות הצמאות לידע מגוון בהגעתם לעיר.

- "והיו באים ומתכנסים בה מתלמידים מארצות נכר כגון אנגליה, צרפת..." : הגעתם של אוכלוסיות מרחבי אירופה מעשירה את המגוון התרבותי של האנשים המגיעים ללמוד באוניברסיטה.

- "בזכות האוניברסיטה יצא שמה של פראג לתהילה..." : העובדה כי הוקמה בעיר אוניברסיטה, העלתה את המעמד, התדמית והמוניטין של העיר.

ב. גורמים שערכו את התפתחות העיר פראג :

- מרד האצילים/מרד המעמדות השנת 1547 בתקופתו של המלך פרדיננד ה-1 (1526-1564)- מרד זה נבע משתי סיבות: דרישת האצילים לזכויות נוספות ומכיוון שהמלך פרדיננד ה-1 שהיה קתולי רצה להילחם בנסיכים הגרמניים הפרוטסטנטים, דבר שאליו התנגדו האצילים והעירוניים בפראג שגם כן היו פרוטסטנטים. ב-1547 פורץ מרד של האצילים בפראג והמלך פרדיננד ה-1 מצליח לדכא את המרד. המלך קודם העניש את תושבי העיר כיוון שראה בהם את המורדים העיקריים. רבים מאזרחי העיר הולקו בפומבי והוגלו מן העיר, הפריבילגיות העירוניות בוטלו, העיר פורקה לחלוטין מנשקה ורכושם של האזרחים הוחרם. כלפי האצילים הוא נקט בסלחנות כאשר רק המלך הוציא להורג רק 4 מורדים מקרב האצולה. גם הגילדות בוטלו והם נאלצו לשלם מיסים גבוהים על ייצור בירה. צעדים אלו ערכו את התפתחותה של פראג במשך שנים, שכן רכוש רב נלקח, כוחם הפוליטי של התושבים פחת ואילו כוחה של המלוכה גדל.

- הפיכת העיר וינה כעיר הבירה במקום פראג ע"י המלך מקסימיליאן ה-2 (1576-1564)- כאשר עלה לשלטון הוא ירש את אביו והוא בחר בעיר וינה כבירת הקיסרות הרומית הקדושה עד מותו ב-1576. צעד זה מנע את התפתחותה של העיר שכן המשאבים הרבים הופנו אל וינה ולא אל פראג.

- מתיחות דתית בין הפרוטסטנטים לשלטון ומלחמה כושלת בתורכים בתקופת המלך רודולף השני- (1576-1612)- עם מינויו של רודולף ה-2 למלך, חוזרת פראג להיות עיר הבירה באופן סופי ב-1583, ושוב חווה העיר פריחה תרבותית ועומדת במרכזם של ערוצי מסחר בינלאומיים. למרות זאת, בזמן שלטונו של מלך זה יש לשלטון קשיים בשל מתחים דתיים בין קתולים לפרוטסטנטים בעיר אשר הביאו בסופו של דבר למאבק אלים שבסופו של דבר ב-1618 הוצאו הפרוטסטנטים מחוץ לחוק והכנסייה היחידה שהותר לה לפעול הייתה הכנסייה הקתולית. כמו כן, בזמן שלטונו של רודולף ה-2, מתנהלת מלחמה גדולה ולא מוצלחת בעות'מאניים שהחלה בשנת 1593 ועד 1606. בעקבות מפלה זו, נאלץ המלך לחתום על חוזה שלום משפיל. המלחמה עלתה כספים רבים, במקום שאלו יופנו לטובת פיתוח העיר.

א. התפתחויות בחקלאות/"המהפכה החקלאית הראשונה":

שימוש נרחב בכוח טחנת המים: בעקבות הכנסת השכלולים בה, בכוח תחנת המים השתמשו לטחינת תבואה, לתעשיית אריגים, לעיבוד מתכות, ניסור עץ ויצור בירה. שימוש בחומרים חדשים: במאה ה-11 החלו להתפתח כלי עבודה מודרניים יותר. שימוש בברזל ולא מעץ. הודות להתפתחות זו, כלי העבודה היון יעילים יותר, לא נשברו ולא נרקבו.

אמצעי עיבוד חדשים: החלו לעשות שימוש בסוס שיש לו תפוקה גדולה יותר להובלת סחורות במקום השור האיטי. כמו כן, הוכנס השימוש במחרשה גדולה, כבדה ובעלת גלגלים ל-8 שורים, דבר שהביא לשיפור בתנובה החקלאית.

שיטות עיבוד חדשות: התפתחה שיטת זריעה חדשה. על מנת שהאדמה תוכל לאפשר גידולים חקלאיים, היה צורך לתת לה לנוח. עד תקופת ימי הביניים, עד למאה ה-11, השאירו האיכרים מחצית מהאדמה למנוחה ועקב כך לא הצליחו לגדל סחורה רבה. שיטות הזריעה החדשות אפשרו שאפשרה שרק שליש מהאדמה לא תעובד במקום מחצית מהשדה.

- התפתחויות המסחר/"המהפכה המסחרית": ההתפתחות בחקלאות הביאה לכך שבני האדם החלו לייצר יותר תוצרת ממה שהם צורכים, ואת עודפי הייצור היה צריך למכור על מנת להרוויח כסף (ולא לתת להם להיזרק או להירקב). וכך החלו להיות עודפי ייצור שהופנו למסחר מקומי ובינלאומי. מגדלי החקלאות החלו להעמיס סחורות על עגלות ולמכור את הסחורות מחוץ לכפרים ואף במקומות רחוקים יותר. התפתחות המסחר הביאה להתפתחות שוק הכספים, ואירופה החל להתפתח המסחר וגם הירידים והשווקים, שם מכרו וקנו את התוצרת אנשים רבים שהגיעו לעיר ממקומות שונים. אחד הביטויים ל"מהפכה המסחרית" היא הקמת "ברית ערי ההאנזה"- התאגדות בין עירונית של סוחרים שהפכה במאות ה-14 וה-15 לא רק לכוח כלכלי, אלא גם לכוח מדיני וצבאי רב עוצמה באירופה. סוחרים של כמה ערים ואף ערי מסחר שלמות התאגדו לשם הגנה על האינטרסים שלהם, למניעת תחרות ולשמירה על השליטה בשווקים ובחומרי הגלם בעולם. "ברית ההאנזה" הקיפה כ-80 ערים מעריה של צפון אירופה.

- גידול האוכלוסייה: אוכלוסיית אירופה החלה לגדול ובין המאה ה-11 ל-14 גדלה האוכלוסייה מ-42 מליון ל-73 מליון בני אדם. הגידול באוכלוסייה נבע משיפור באמצעי הייצור ומגידול בביטחון הפנימי והחיצוני שכן הסתיימו פלישות השבטים שהביאו לאבדות בנפש ומאמץ האבירים הלוחמים הופנה אל מחוץ לאירופה. הגידול באוכלוסייה הביא לכך שאיכרים רבים סבלו ממחסור באדמה כמקור פרנסה. אם בעבר היו מעט עובדים שעבדו על שטח אדמה מסויים, בשל הגידול באוכלוסייה היו רבים שדרשו לעבוד על אותו שטח אדמה. כשהבינו ששטח האדמה הקטן לא יפרנס אותם וגם כאשר היו איכרים שהיו מחוסרי אדמה לעבודה, החלה תנועה מאסיבית של אנשים מהכפר אל העיר במטרה למצוא פרנסה (תהליך העיור).

- מסעי הצלב: סייעו גם כן להתפתחות במסחר. בעלי האוניות האיטלקיות הרוויחו סכומי כסף גדולים מהעברת הצלבנים מאירופה למזרח, ומאספקת מזון ונשק. בדרכם חזרה לאירופה הם קנו סחורות בלתי ידועות עד כה או נדירות ויקרות: תבואה, מלח, עצים, משי, תבלינים, ובמזרח אותם הם הביאו לאירופה והביאו להתפתחות המסחר בה, ובמקביל הם מכרו במזרח אריגי צמר מבתי המלאכה שבאיטליה.

לסיכום: ארבעת הגורמים הללו, ביחד, הביאו להקמת ערים חדשות ולצמיחתן של קיימות. הדבר לא היה אפשרי אם רק גורם אחד התקיים, אלא בשילוב של כולם ביחד. השינויים הטכנולוגיים הביאו לעלייה בכמות, באיכות ובמגוון התוצרת החקלאית. הדבר תרם לעלייה בכמות המזון ובהיווצרות עודפי תוצרת למסחר. בנוסף, הערים המתפתחת לא יכלו להתקיים אם לא היו נמצאים עודפים של מוצרי מזון באזור החקלאי לקיומם של תושבי העיר.

ב. עבדי האוצר- מונח זה מבטא את מעמדם המשפטי של היהודים. היהודים נחשבו לרכוש המלך ללא קשר לזכויות שניתנו להם. המלך יכול היה לשלול ולהעניק ליהודים זכויות כרצונו. כך למשל הוא יכול היה: לקבוע עבורם אזור מגורים, לגרשם, למסור אותם כמתנה לשליט אחר, להגביל את עיסוקם הכלכלי ואת חופש התנועה שלהם, להחרים את רכושם, למכור אותם לעבדים. בכל עיר היו היהודים כפופים לאדון העיר וזכו להגנתו, ומעמדם נוסח בצווים מיוחדים-כתב זכויות שהעניק להם.

המונח ניתן על מנת למשוך יהודים (שהינם בעלי מקצועות, קשרים, סוחרים ובעלי כסף) אל העיר כדי לפתחה ובכך להבטיח כי לא ייפגעו ע"י אנשי העיר, שכן הם רכוש המלך. אם היה קורה הדבר היו נענשים. בתחילה המונח היה חיובי אך עם השנים הפך לשלילי.

היהודים חיו באזורים נפרדים בעיר, שהיו רחוקים מהמרכזים התרבותיים, הכלכליים והדתיים. קיומם הנפרד של היהודים נבע מהרצון של השליט להעניק להם הגנה מפני התושבים הנוצריים שהתנכלו להם מסיבות דתיות (האשמת היהודים במותו של ישו) וכלכליות (שכן הם יכלו להתפרנס בקרבם ואף קיבלו פריבילגיות ללא מאבק). גם הכנסייה הנחתה להפריד את היהודים מהתושבים הנוצריים וזאת על מנת להשפילם ולהעמיד את היהודים על טעותם בכך שדחו את ישו ואת הנצרות.

ניתן לומר שהמיעוט היהודי דחה את תרבות הרוב הנוצרית והדבר בא לידי ביטוי בשוני שבין הקהילה היהודית לנוצרית. הקהילו היהודיות היו חלק מהעיר הנוצרית ובכל זאת שמרו על שונות.

יתרונות של מעמד זה:

- היהודים יזכו להגנה- בונה להם חומה ואומר במפורש כי אסור לפגוע פגיעה פיזית ביהודים.

- היהודים מקבלים אוטונומיה (ממשל עצמי)- דבר שבא לידי ביטוי בסמכויות שפיטה, דת, חינוך, בית קברות נפרד. כתב הזכויות אפשר ליהודים להקים לעצמם מוסדות ולנהל חיים עצמאיים וכך הם חיו בהתבדלות, בנפרד ולא ביחד עם הנוצרים באירופה וזאת בתמורה למס ששולם ע"י הקהילה למלך/שליט העיר.

- ליהודים ניתנת הזדמנות להתעשר כלכלית- הם מוזמנים למכור כמעט בכל מקום. (היו אף מקרים שהשליט אפשר ליהודים למכור בשר לא כשר לנוצרים. לעומת זאת יהודי לא יקנה אצל נוצרי בשר שכן זה לא כשר).

חסרונות של מעמד זה :

- המלך יכול לגרש את היהודים מעירו.

- המלך יכול לתת את היהודים במתנה לשליט אחר.

- המלך יכול להחרים את רכושם של היהודים.

9.

א. ביטוי אחד למתח שבין היהודים בפראג לתושבים הנוצרים שבעיר, מתבטא באירוע המתרחש בשנת 1541. בשנה זו, גורשו יהודי פראג ע"י המלך פרדיננד הראשון. תושבי העיר הנוצרים האשימו את היהודים ב:

- עיסוק לא חוקי במטבעות

- שריפת בית הארכיון שבו היו כתבי זכויות של קבוצות שונות בעיר

- ריגול לטובת תורכיה

בשל האשמות אלה, התרחשו בעיר מהומות כלפי היהודים, ועל מנת להחזיר את השקט אל העיר, גירש המלך פרדיננד ה-1 את היהודים. האשמות אלו נבעו מאנטישמיות אשר הייתה טבועה בתושבים הנוצרים של העיר.

ג. המהר"ל מפראג היה הכינוי לרבי יהודה לוריא בן בצלאל. הוא נולד בשנת 1512 בגרמניה ונפטר בשנת 1609. המהר"ל למד בישיבות הגדולות בפולין. הוא היה רב, מגדולי חכמי ישראל. הוא היה פוסק הלכה, מקובל והוגה דעות דתי יהודי. המהר"ל התמודד לתפקיד הרב הראשי של פראג, ולאחר שלא קיבל את התפקיד עזב לפוזנן שבפולין בשנת 1583 וכיהן שם כרב הראשי של העיר במשך 3 שנים. הוא חזר לפראג רק כשהיה מבוגר ונבחר לכהן שם כרב הראשי של הקהילה היהודית בפראג.

הגותו ותרומתו של המהר"ל מפראג לקהילה היהודית בימי הביניים קשורה בחיבור של ספרים רבים שהשפיעו על ההגות היהודית בעת החדשה והשפיעו על תנועות רוחניות חשובות. למשל:

- הבעיה: שאלת קיומו ומצבו של העם היהודי בגולה.
- הפתרון: עם ישראל אינו רשאי לנקוט שום אמצעי כדי שלנות את מצב הגלות, לא להתערבב בין הגויים ולא לעלות לארץ ישראל לפני הגאולה. המהר"ל טען שעל היהודים להיבדל מהחברה הלא יהודית, הוא סבר כי אם העם יתערבב עם הגויים או יעלה לארץ ישראל זה יגרום לאובדנם. המהר"ל סבר שהמצב של רדיפת ישראל היא מכיוון שהוא אלוהי. עם ישראל אינו שייך לעולם הזה כמו שהאלוהות אינה שייכת לעולם הזה. לטענתו העם היהודי הוא רוחני בניגוד לשאר העמים שהם גשמיים. כשם שהאלוהים הוא נבדל מהעולם הזה גם עם ישראל צריכים להיות נבדלים מהעולם הגשמי, ומהסדר הפוליטי לאומי של שאר העמים. המהר"ל טען שמקומו הטבעי של עם ישראל הוא בארץ ישראל בשלטון עצמי.
- הבעיה: המהר"ל התנגד לשיטת הלימוד שהייתה נהוגה בישיבות, "שיטת הפלפול" - לימוד על דרך הויכוח, והוא טען ששיטת לימוד בדרך הויכוח אינה תורמת להבנת החומר הנלמד. המהר"ל טען כי החינוך נרכש בהדרגה, הלומד צריך לשלוט קודם היטב במקרא, לאחר מכן במשנה ורק אחר כך להתחיל ללמוד תלמוד.
- הפתרון: להקנות חינוך בהדרגה, הלומד צריך לשלוט היטב בתורה ובמשנה, ורק אחר כך ללמוד תלמוד, ולא בשיטת הפלפול. לכן צריך בגיל הרך ללמוד מקרא, בגיל העשרה ללמוד משנה ובנעורים להגיע לתלמוד.
- הבעיה: ההשפעה של מגמות מסוימות של הרנסנס וההומניזם על הספרות היהודית. המהר"ל התנגד לניסיונות לשלב בין לימודי קודש ללימודי חול ולהשוות או לעמת בין מקורות יהודיים למקורות חיצוניים.
- הפתרון: לשמור על הפרדה מוחלטת בין לימודי קודש ללימודי חול, ולא לערב או להשוות בין מקורות חיצוניים ובין דברי תורה ודברי חז"ל. המהר"ל היה בעד לימודים כלליים כמו: הסטוריה, מדעים והוא ראה בזה סולם לעלות אל חכמת התורה והכרת הבורא. הוא דרש לשמור על הפרדה מוחלטת בין לימודי קודש והתורה לבין לימודי חול ולימודים חיצוניים.
- הבעיה: שיטה של מתן פסק הלכה סופי – שנקבע מראש - בספר, שיטה שהייתה נפוצה בזמנו. המהר"ל יצא נגד הפסיקה ההלכתית שרווחה בתקופתו. הן הפסיקה ההלכתית של הרמ"א (רבי משה איסרליש) שהיה נפוץ אצל יהודי אשכנז והן פסיקת ההלכה של רבי יוסף קארו - מחבר "שולחן ערוך" שהיה נפוץ בכל קהילות ישראל. המהר"ל טען שפסיקות ההלכה פוגעות במעמדם של הרבנים ובמעמד הרבנות בכלל.
- הפתרון: פסק הלכה צריך לנבוע מן המשא ומתן התלמודי, לטענתו הפסיקה צריכה להיות תוצאה של משא ומתן. לטענתו פסקי ההלכה מונעים התדיינות והעמקה בתלמוד כי הם נותנים מראש החלטה סופית וכך נמנעת התעמקות והתעסקות בתלמוד, ואילו בדרך של משא ומתן התוצאה המתקבלת מקובלת על כולם.

10. א) ארגון השומר (שנקרא בראשיתו "בר גיורא") היה ארגון השמירה העברי הראשון שהוקם בקרב היישוב היהודי בארץ ישראל, במהלך העלייה השנייה.

לארגון היו מספר מטרות ומאפיינים:

העברת השמירה על ההתיישבות היהודית והקרקעות משמירה ערבית לעברית, בכדי להגביר את בטחונו של היישוב היהודי מפני מעשי גניבות והתנכלויות. בתצולם נראים אנשי השומר, צעירים יהודיים, לבושים בבגדים ערבים ובכאפיות, אוחזים נשק בידם. גם כאן, בא לידי ביטוי העובדה שהיהודים הם אלו ששומרים על עצמם, מיומנים בנשק ובמלחמה לא פחות משכניהם הערבים.

אנשי "השומר" למדו לרכב על סוסים ולהשתמש בנשק וכן התלבשו כמו הערבים בכדי לשפר את הדימוי של היהודי שלא ייפול בחוזקתו מזה של הערבי. כל זאת כחלק מערך "כיבוש השמירה" על ידי היישוב היהודי בארץ ישראל.

בבול נראים אנשי השומר, צעירים יהודיים, כשהם רכובים על סוסים, גבם זקוף והם לבושים בבגדים ערבים ובכאפיות. מאחוריהם חומת אבן מבוצרת עם שער וכן מופיע הסיסמה "בדם ואש יהודה נפלה, בדם ואש יהודה תקום". בכך, בא לידי ביטוי העובדה שהשמירה ביישוב היהודי עברה לידיים יהודיות, וכן שהיהודי החדש הוא זקוף קומה, חזק ואיתן, לא פחות מהערבי, כמו בימים בהם עם ישראל לחם בעצמו למען הגנתו.

ב) המאבק הצבאי באיטליה התחלק לשני שלבים מרכזיים.

בשלב הראשון, במחצית הראשונה של המאה ה-19, היה המאבק עממי, על ידי תנועות מחתרת (כגון ה"קרבונארי"), ללא הובלה אחידה של מנהיג מוביל. המאבק לא הצליח לשחרר את איטליה והמאבק אכן לא הצליח.

בשלב השני, במחצית השנייה של המאה ה-19 עד ל-1870, התגבש צבא מאוחד בהנהגתו של ג'וזפה גריבאלדי ("צבא אלף המתנדבים"), אשר במהלך מספר שנים שחררו את חלקי איטליה מהכובש הזר (בעיקר אוסטריה) במספר קרבות מרכזיים, הביאו להכרזה על עצמאות איטליה ולבסוף לכיבוש מדינת האפיפיור והשלמת כיבוש כלל שטח המדינה.

המאבק הצבאי, בעיקר בשלב השני, סייע באופן מכריע לתנועה הלאומית האיטלקית בכך שהוא אפשר למנהיגי המאבק לכבוש את השטחים שהם חלק מאיטליה ולשחרר את איטליה מידי הכובש הזר. בנוסף, הכיבוש במסגרת המאבק הצבאי אפשר לאחד את בני העם האיטלקי ולחבר ביניהם. בכך, המאבק הצבאי אפשר לממש את מטרת התנועה הלאומית האיטלקית להקים מדינה ריבונית מאוחדת.

11. א) ישנו ויכוח באשר לגורם המרכזי לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה, האם הייתה זו תנועה ההשכלה או תנועה הרומנטיקה.

לדעתי, הגורם המרכזי יותר הייתה תנועה ההשכלה. תנועת ההשכלה היא תנועה אינטלקטואלית של אנשים שסברו שעל בני האדם להשתחרר מכבלי הדת, להתחיל לחשוב באופן עצמאי ורציונלי. תנועת ההשכלה העמידה את האדם במרכז, במקום את האלוהים. לאור כך, גרמה תנועת ההשכלה, בין היתר, לתהליך של חילון רב בחברה באירופה. גורם זה הינו גורם מרכזי לצמיחת התנועות הלאומיות בשל:

אנשי הדת, ובעיקר הכנסייה הקתולית, היו גורם מעכב לתנועות הלאומיות, שכן לא רצו שלבני האדם תהיה סמכות אחרת מלבד האל והכנסייה. לאור כך, העובדה שרבים מבני אירופה החלו לחשוב באופן עצמאי ולהתנער מהסמכות הדתית אפשרה לתנועות הלאומיות לצמוח על אף התנגדות הכנסייה.

תנועת ההשכלה העמידה את האדם במרכז, ואת העובדה שהוא אדם עצמאי, הזכאי לחופש וחירות. דבר זה עורר בקרב בני אירופה את הרצון להשתחרר מהכובש הזר בכדי זכות לעצמאות ולממש את החופש והחירות להם זכאים.

לחילופין, ניתן לטעון כי תנועת הרומנטיקה הייתה הגורם המרכזי לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. תנועת הרומנטיקה, בניגוד לתנועת ההשכלה ששמה דגש על השכל, שמה את הדגש על הרגש. במסגרת זאת, דגלה ב"שיבה אל העבר". נימוקים להיותה גורם מרכזי בצמיחת התנועות הלאומיות באירופה:

- תנועת הרומנטיקה גרמה ללאומים לחזור אל העבר המפואר, אל סיפורי הגבוה והמיתוסים ההיסטוריים ובכך טיפחה בהם את התודעה הלאומית – תנאי מחייב למאבק לאומי.
- תנועת הרומנטיקה אפשרה להתגבר על פערים גיאוגרפיים, מעמדיים וכו' שהיו בין בני אותו העם, על בסיס העבר המשותף והכמיהה לאיחוד מחדש כמו בימים שהיו.

ב) התנועה הציונית החלה לצמוח במחצית השנייה של המאה ה-19 בשל מספר גורמים, חלקם משותפים לתנועות לאומיות אחרות באירופה וחלקם ייחודיים לתנועה הציונית. בין הגורמים הייחודיים שהשפיעו על צמיחת התנועה הציונית:

כישלון האמנציפציה – במהלך עשרות השנים שקדמו לאמנציפציה קיבלו היהודים אמנציפציה. שוויון זכויות, בחלק ממדינות אירופה. על אף שוויון הזכויות ההצהרתי, הרי שבפועל הדבר גורם לחברה באירופה ליתר שנאה ליהודים בשל קנאה ליהודים על הצלחתם ועושרם. משרואים היהודים שגם שוויון הזכויות לא פותר את בעייתם, הם מבינים שהפתרון היחיד יהיה בדמות מדינה ליהודים.

- אנטישמיות מודרנית – בעד למאה ה-19, הייתה שנאת היהודים מבוססת על סיבות דתיות, הקשורות, בין היתר, באשמה המסורתית של הנוצרים את היהודים בהריגת ישו. עם זאת, הודי אשר ביקש להמיר את דתו ולהשתלב בחברה הנוצרית יכול היה לעשות זאת. במהלך המאה ה-19, בהשפעת התפתחויות מדעיות הקשורות בגנטיקה

ובביולוגיה, החלה שנאת היהודים להיות מבוססת על ההנחה שיהודי יישאר יהודי גם אם ימיר את דתו, שכן בעורקיו זורם דם יהודי. הביטוי לאנטישמיות בעת הזו היה בין היתר באירועי "סופות בנגב", ב"פרוטוקולים של זקני ציון", בפוגרום קישינב ועוד. משנוכחו היהודים שהשנאה אליהם מתגברת ללא יכולת לשנות את המצב, הם הבינו שהפתרון למצבם הוא בהקמת מדינה ליהודים.

.12

א) אחד מהמאפיינים הבולטים של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 היה שלכל תנועה קמו מנהיגים שהובילו את המאבק. מנהיגים אלו התאפיינו ב:

- המנהיגים היו כריזמטיים, נחושים בעלי יכולת לסחוף את העם ולהביא לשינוי המציאות.

- רוב המנהיגים היו שייכים למעמד הביניים, ומעמדם התבסס על כישורים ולא על ייחוס או מסורת (אצולה, כמורה).

ב) במהלך סוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20, החל היישוב היהודי בארץ ישראל להתפתח. לפיתוח זה תרמו מספר אישים בולטים.

אליעזר בן יהודה חי ביישוב היהודי בארץ, היה מורה בזמן העלייה הראשונה, ודגל בשימוש בשפה העברית כחלק מהתחייה הלאומית של העם היהודי בארצו. תרומתו זו של בן יהודה באה לידי ביטוי באמצעות:

- בן יהודה הקים את "ועד הלשון", במסגרתו הומצאו מילים חדשות בכדי להעשיר את השפה העברית שהייתה דלה כדי שתוכל לשמש לשפת היום יום.

- בן יהודה הוציא לאור עיתונים בעברית לילדים ומבוגרים (כגון "הצבי) בכדי לעודד קריאה ושיחה בשפה העברית.

הברון רוטשילד היה יהודי נדבן ועשיר שחי בצפת וסייע באופן נרחב ליישוב בארץ, ובמיוחד למושבות בעת העלייה הראשונה. בזכות פועלו של הברון, היהודים שבמושבות יכלו להישאר בארץ למרות כישלונם. הברון סיפק להם מסגרת של ביטחון כלכלי ובכך נמנעה ירידתם מהארץ. תרומתו של הברון באה לידי ביטוי באמצעות:

- הקמת מפעיל תעשייה שסיפקו לאנשי היישוב היהודי בארץ ישראל מקומות עבודה ופרנסה, כגון יקבים בראשון לציון ובזיכרון יעקב.

- קניית קרקעות (כמו בזיכרון יעקב ובבנימינה) עליהן קמו נקודות התיישבות חדשות בארץ לעולים.

13. א) הקונגרס הציוני הראשון נערך בבאזל בשנת 1897, בהובלת הרצל, ובו הוחלט על המטרה של הקמת בית לאומי לעם היהודי הארץ ישראל, וכן על האמצעים להגשמת מטרה זו. במסגרת זו, הוחלט על הקמת מסגרות ארגוניות.

אחת מהמסגרות הארגוניות הייתה הארגונים הפוליטיים. בתוך כך, מוסד הקונגרס הציוני כמוסד שבו יתכנסו נציגי העם היהודי בכדי לדון במצב היהודים ולקבל החלטות בדבר התנועה הלאומית היהודית, מעין פרלמנט. בנוסף הוקם הוועד הפועל הציוני, ובו 25-30 חברים, אשר הוציאו לפועל את החלטות הקונגרס, מעין רשות מבצעת. מתוך הוועד הפועל נבחר הוועד הפועל המצומצם, אשר היו אחראים באופן ישיר למשא ומתן עם מדינות לטובת השגת צ'ארטר, מעין קבינט.

תרומתה של מסגרת זאת לקידום המטרות של התנועה הציונית הייתה מכרעת: הקונגרס ומוסדותיו קיבלו את החלטות החשובות לטובת המאבק של הציונות, ייצגו את העם היהודי בפני אומות העולם, הפיחו רוח חיים בקרב יהודי העולם ולמעשה הוציאו מהכוח אל הפועל את החזון להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

ב) הן בתכנית באזל והן בהצהרת בלפור נעשה שימוש מעורפל במקום המושג "מדינה", בדמות "בית לאומי, מסיבות שונות.

הסיבות שהיהודים בתכנית באזל השתמשו בניסוח מעורפל הן:

- לא להכעיס את הטורקים ששלטו אז בארץ, בכדי שלא לסכל את המגעים העתידיים איתם על התיישבות יהודית בארץ.
- לא להכעיס את היהודים הדתיים, שהתנגדו להקמת מדינה יהודית בטרם בוא המשיח.
- לא לפגוע ביהודים המשתלבים, אשר השתלבו בקרב החברה באירופה, חששו למעמדם ולא רצו לעזוב את מדינתם.

הסיבה שהבריטים השתמשו בניסוח מעורפל היא בכדי שלא ליצור התחייבות חד משמעית כלפי היהודים, ובכדי לשמור לעצמם "מרחב תמרון" באשר לקיומה בעתיד.

14.

א. שניים מהקשיים שבמפה בחודשים מאי – יוני 1948:

- ההתקפות הרבות של צבאות מצרים מחזיתות רבות כפי שמופיע בחיצים שבקטע (התקפות סוריות, התקפות ירדניות וכו') מעידים על תקופה קשה שבה כוחות רבים למדיי מתקיפים את מדינת ישראל, ללא יכולת של ממש להתמודד בהצלחה עם התקפות אלו.

- האינטנסיביות של ההתקפות על מדינת ישראל, כמו למשל אלו של מצרים במשך שבועיים (-14.5-29.5) וגם ירדן (11.6-14.5) מעידים על קושי רב בהתמודדות מול התקפה רבתי על מדינת ישראל. כך למשל, בתקופה זו, ירדן מצליחה להביא לנפילת הרובע היהודי בירושלים לידה.

ב. הישגיה של מדינת ישראל בסיום המלחמה:

- מדינת ישראל מצליחה לעמוד בפרץ ההתקפות, קיומה של המדינה החדשה והצעירה היא עובדה קיימת, למרות החשש הגדול שההכרזה על הקמתה לא תחזיק מעמד.

- בסיומם של הקרבות נחתמו הסכמי שביתת הנשק ומכיוון שהאו"ם הוא שתיווך בין הצדדים, לישראל יש לראשונה גבולות מוכרים מבחינה בינלאומית, שכן בהכרזה לא הוגדרו גבולותיה של ישראל.

- עם סיום המלחמה, מדינת ישראל זוכה לשטח גדול יותר מאשר זה שעליו דובר בתכנית החלוקה/החלטה 181.

ישראל החליטה לסיים את הלחימה בשל מספר סיבות :

ראשית, כבר ב-1948 וב-1949 החל זרם גדול של מאות אלפי יהודים לעלות לישראל. בלתי היה אפשרי מבחינת משאבים כספיים ואנושיים, גם להמשיך בלחימה וגם לקלוט את העלייה. לכן, החליטה מדינת ישראל להתמקד בקליטה ועל כן היה צורך להפסיק בלחימה.

שנית, מדינת ישראל חוותה מלחמה ארוכה של יותר משנה וחצי, אשר גבתה מחיר דמים כבד של יותר מ-6,000 הרוגים. הרצון לסיים תקופה קשה זו הובילה אותה להחלטה לחתום על הסכמי שביתת הנשק.

15. א. בזמן מלחמת העולם השנייה הנהגת הישוב היהודי תמכה בבריטניה, בשל מאבקה הצודק בגרמניה. אולם, כיוון שבריטניה הודיעה לאחר המלחמה שהיא איננה תומכת במדינה ליהודים ושמדיניות "הספר הלבן" תימשך, הוחלט לשנות את המדיניות כלפי בריטניה, למדיניות של מאבק.

דוגמא אחת המבטאת שינוי מדיניות זו קשורה בהקמת "תנועת המרי" אשר פעלה במאבק אלים נגד השלטון הבריטי בארץ, כפי בא לידי ביטוי בפעולות כגון ליל הגשרים, ליל הרכבות ופיצוץ מלון המלך דוד.

בנוסף, כיוון שהבריטים הגבילו את העלייה היהודית לארץ ישראל, הוחלט לפעול במאבק של העפלה, עלייה בלתי חוקית לארץ ע"י ספינות, כפי שבא לידי ביטוי בפרשת אקסודוס.

ב. המחלוקת בין האצ"ל והלח"י לבין ארגון ההגנה קשור לסוג המאבק. האצ"ל והלח"י תמכו במאבק אלים כלפי הבריטים על מנת שיערער את שלטונם בארץ ויאלץ אותם לעזוב. מנגד, טען ארגון ההגנה שמאבק אלים איננו מוסרי ועלול לשחוק את כוחנו בארץ. נוסף על כך, הבריטים עלולים להביא כוחות נוספים לארץ אשר יפגעו בנו עוד יותר.

16.

א. המלחמה הקרה: שתי המדינות רצו בדריסת רגל באזור וחשבו שאם הן יתמכו בהקמת מדינה יהודית ויעודדו מדינות נוספות לדעה שכזו, אז היהודים ירצו להכיר תודה למעצמה וכך המדינה שתוקם תהיה בעלת משטר כמו זה של המעצמה. ארה"ב קיוותה שהיהודים יקימו מדינה דמוקרטית כמותם וכך תיבלם ההשפעה וההתפשטות הקומוניסטית. ברה"מ קיוותה שיהודים יקבלו על עצמם את המשטר הקומוניסטי וכך תיבלם ההתפשטות הדמוקרטית בעולם.

הפעילות הדיפלומטית של היהודים, בייחוד זו של חיים וייצמן הייתה רבה בתקופה שלפני ההצבעה באו"ם. היה ברור שהנהגת הישוב היהודי והתנועה הציונית מעוניינות שהאו"ם יאשר תכנית זו. על כן, כיוון שהיה נדרש רוב של לפחות 2/3 באו"ם, רוב אשר יאשר את ההצעה, הפעילות הדיפלומטית הייתה רבה על מנת ששגיג את הרוב הדרוש בקרב המדינות המצביעות באו"ם, לרבות ארה"ב וברה"מ שמתוקף היותן מעצמות, השפיעו על מדינות שתחת השפעתן להצביע כמותן, בעד.

ב. ב-29 בנובמבר 1947, האו"ם מצביע על תוכנית החלוקה/ה-כ"ט בנובמבר/ החלטה 181 ואלו עיקריה:

- הבריטים נכשלו בתפקידם, עליהם לעזוב את הארץ עד אוגוסט 1948.
- ארץ ישראל תחולק ל-שתי מדינות: מדינה יהודית על 55% מהשטח (הגליל המזרחי, רוב מישור החוף ורוב הנגב) ומדינה ערבית על 45% מהשטח (הגליל המערבי, אזור יהודה ושומרון, חלק קטן ממישור החוף ומהנגב).
- ירושלים תהיה עיר בינלאומית. כוח מיוחד בטעם האו"ם ינהל אותה. השפות הרשמיות בה יהיו עברית, ערבית ואנגלית.
- בין שתי המדינות יתקיים שיתוך פעולה כלכלי, לשתיהן יהיה מטבע אחיד והן יהיו מדינות דמוקרטיות ובעלות חוקה אשר יבטיחו קיום זכויות אדם לתושביהם.

ב-29.11.1947 אושרה תוכנית החלוקה:

- 33 מדינות בעד (ארה"ב וברה"מ ביניהן)
- 13 מדינות הצביעו נגד (מדינות ערב)
- 10-1 מדינות נמנעו בהצבעה (ביניהן בריטניה)

הישוב היהודי שמח לאחר אישור ההחלטה באו"ם, שכן לראשונה הוכרה זכותו של העם היהודי למדינה משלו בארץ ישראל וזה הצ'ארטר המיוחל לו חיכו כל כך הרבה שנים.

17. א. בשנת 1948 חיים כמיליון יהודים בארצות האסלאם (במדינות צפון אפריקה והמזרח התיכון). יהודים אלו חיים בקהילות ותיקות ומשגשגות ויש להם השפעה על החברה והם אף השתלבו בה וצברו רכוש ומעמד. אולם, ב-1969 יורד מספר היהודים בארצות האסלאם לכ-200 אלף בלבד, מדובר בעזיבה של כ-80% מהיהודים בתוך פרק זמן מהיר. כיום חיים אלפים בודדים של יהודים בארצות אלה, מרביתם באיראן ובתורכיה.

גורלם יש יהודי ארצות האסלאם הוא גורל של עזיבה, היעלמות, נטישה והכחדה של קהילות מלאות אל מחוץ למדינות אלו, שאותן ראו כביתן. אחת הסיבות היא מלחמת העצמאות. כאשר פרצה מלחמת העצמאות ב-30.11.1947, חלה הידרדרות במצב של יהודי ארצות האסלאם. מצבם של היהודים החריף החל מה-15.5.1948, לאחר שבן גוריון הכריז על הקמת מדינה ליהודים ומדינות ערב פלשו לתוכה. הערבים בארצות האסלאם כעסו מאוד על כך שיהודים הקימו מדינה על חשבון אחיהם, ערביי ארץ ישראל. הערבים בארצות האסלאם ראו ביהודים כבוגדים ואויבים, דבר שבא לידי ביטוי במקרים רבים של אלימות כלפיהם. המצב היה הרבה יותר חריף בקרב המדינות שהשתתפו במלחמה. כשהיהודים הבינו שהם נמצאים בסכנת חיים הם העדיפו לברוח ולעזוב, מרביתם למדינת ישראל.

בנאומו של מלך מרוקו, מוחמד החמישי, אשר נאם בפני בני עמו כמה ימים לאחר ההכרזה על הקמת מדינת ישראל ומופיע בקטע המקור, ניתן לראות באופן מובהק את כעס הערבים כלפי היהודים שמבחינתם התנהגות היהודים הביאה למחויבות של המדינות החברות בליגה הערבית לפלוש לישראל כדי להגן ולהפסיק את התוקפנות של היהודים כלפי אחיהם ערביי ישראל כפי שאמר בתחילת נאומו "המדינות החברות בליגה הערבית.... ולמגר את התוקפנות הבלתי מוצדקת של הציונים". בנאומו קורא המלך מוחמד ליהודים אשר זכו לחסות ולהגנה טובה במרוקו שלא לנהוג כמו היהודים שנהגו שלא בצדק כלפי אחיהם הערבים בפלשתיין. עוד דורש המלך מהיהודים במרוקו להימנע ממעשי תוקפנות או כזה שיתפרש כתומך בתוקפנות משום שהם חלק מהלאום המרוקאי, אזרחי מרוקו, כפי שכתוב בסוף הנאום "זכו להגנה הטובה ביותר..." ו" צריכים להימנע מכל מעשה שיש בו כדי לתמוך..." ואף מזהיר אותם בנאומו שאם ינהגו כך יפגעו זכויותיהם. המלך מצווה גם על הנתינים המוסלמים שבמרוקו שלא ינהגו כלפי היהודים במדינתו כשם שהיהודים בפלשתיין נוהגים כלפי אחיהם הערביים, ושלא יגררו למעשי הסתה, כפי שציין בנאומו "מסיבה זו אני מצווה לנתינים המוסלמים שלא להיגרר להסתה בעקבות מעשיהם של היהודים נגד אחיהם הערבים בפלשתיין".

ב. גורמים נוספים שהשפיעו על גורלם של יהודי ארצות האסלאם הם :

- עידוד קיבוץ גלויות ואחריותה של מדינת ישראל: כאשר מדינת ישראל הבינה שחיי היהודים בארצות האסלאם נמצאים בסכנת חיים, וזאת בעקבות הקמת המדינה, מדינת ישראל ראתה עצמה כאחראית לגורל היהודים וכבית עבור היהודים ככלל. המדינה עודדה את עלייתם של קהילות שלמות ואף שלחה שליחים כדי לסייע לעלייתם למדינת ישראל. כלומר, אם בגורם הראשון העזיבה הייתה על פי החלטה עצמאית, הרי שגורם זה קשור בסיוע שנתנה מדינת ישראל ועודדה עזיבה.
- תהליך הדה קולוניזציה: כאשר הגיעו המדינות הקולוניאליסטיות (בעיקר בריטניה וצרפת) אל ארצות האסלאם, הם העניקו ליהודים זכויות, הגנה, אפשרויות להשתלב בחברה ובכלכלה ומצבם של היהודים אכן השתפר. אולם כאשר מדינות אלו עוזבות, מבינים היהודים שמצבם יתדרדר והם לא יזכו עוד להגנה ולכן הם מחליטים לעזוב.
- התעוררות הלאומיות הערבית: במדינות שבהם התרחש מאבק לשחרור לאומי ולהקמת מדינה עצמאית, הובלטו המאפיינים של בני הלאום הערבי, כגון: שפה, סמלים, היסטוריה ועוד. בתקופה זו הרגישו היהודים כזרים ולא שייכים, דבר שגרם להם לעזוב.

18. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה - 20

א. השיקולים שהשפיעו על המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה - 20 הם :

- הצורך להתמודד עם צרכים שונים של התפוצות השונות בפרקי זמן שונים - "עליית הצלה/חיסול גלויות": מדובר בעליה שמטרתה לחלץ את היהודים בארצות שבהן הייתה סכנה לקיומם. העלייה הזאת הייתה מתואמת עם השלטונות והקהילה היהודית שם כמעט ונעלמה. חיסול קהילות שלמות הופעל בארצות שבהן היה חשש להרעה במצב היהודים עד מצב של סכנה לחייהם. התהליך התרחש בקצב מהיר תוך זמן קצר שבו יצאו היהודים מארצות מוצאם.

- גורם כלכלי: הצורך לתמרן בין הלחצים והצרכים שהתעוררו בתפוצות השונות לבין השיקולים הקשורים בקשיים בארץ, במחסור במשאבים לקליטת אנשים נוספים ובתהליך בניית החברה והכלכלה במדינה החדשה.

- עליה מבורקת הדרגתית, סלקטיבית: צמצום וויסות (הגבלת) העלייה ההמונית, שנבע מהנחת יסוד שאם תימשך העלייה ההמונית יקרסו (יפלו) כל המערכות שצריכות לקלוט את העולים. סדרי עדיפויות בקביעה מי יעלה, על-פי קריטריונים אלה: גיל, מצב בריאותי, מס' נשים וכשירות לעבודה. היהודים רוכזו לפני עלייתם והופעל מנגנון מיון. הדוגמא המובהקת ביותר היא עליית יהודי מרוקו. משנת 52-56 המדינה התקשתה לקלוט את מאות אלפי העולים ולכן העדיפה המדינה הצעירה לקלוט עולים על פי קריטריונים שנקבעו מראש. המטרה לבחור את אלה שאפשר יהיה למצוא להם מקורות פרנסה ודיור.

- עלייה חשאית: זוהי עליה שהתבצעה תחת סודיות מוחלטת ולעיתים תוך סיכון גבוה. העלייה התבצעה בכל הדרכים האפשריות, ים, יבשה ואויר, פעמים רבות נשלחו שליחים מהסוכנות כדי לשחד את השליטים המקומיים שיאפשרו את העלייה. העולים הועלו בסתר בגלל החשש מהנזק שפרסום העלייה יביא. דפוס זה הופעל במדינות שלא התירו (הרשו) יציאה חופשית משטחן. גם החשש לגורל הקהילה אם תישאר בארצה הוא שהביא לדפוס זה.

ב. קשיי הקליטה שהיו לעולים עקב מדיניות הקליטה שנקטה מדינת ישראל הם:

- קושי כלכלי, דיור ותעסוקה – המדינה הצעירה שהוקמה הייתה נתונה במשבר כלכלי עמוק עקב מלחמת העצמאות. ומלחמת בעצמאות עלתה כסף רב. המדינה התקשתה לקלוט כמות עצומה של עולים המחסור במוצרים חיוניים היה עצום הערבים אף הכריזו חרם על אלו שינהלו קשרי כלכלה עם המדינה היהודית. בתחום התעסוקה (קשור לכלכלה) רוב העולים הגיעו ללא רכוש ונאלצו להשאיר את רכושם במדינות ערב. חלק מהעולים לא היו כשירים לעבודה כמו זקנים וחולים. למדינה לא היו אמצעים לעזור לעולים. המדינה הייתה צעירה וענייה המדינה הנהיגה משטר צנע. לא היו קיימים מקורות דיור שיוכלו לקלוט את הכמויות האדירות של העולים שהגיעו. את בעיית הדיור ניסו לפתור בכמה דרכים: שיכון העולים בבתים שננטשו ע"י הערבים במלחמת העצמאות. שימוש בבסיסים צבאיים של הבריטים שעזבו את א"י. הקמת המעברות שמטרתם להוות שלב זמני עד למגורי קבע. ולאחר מכן עיירות הפיתוח ששם שוכנו חלק גדול מהעולים כדי למצוא להם את מקורות פרנסה ניסו לפתור בתעסוקה בקיבוצים הקרובים לעיירות אלו. המדינה הקימה עבודות יזומות שמומנו בתקציב ממשלתי (עבודה ביער וסלילת כבישים).

- קושי חברתי – העולים שהגיעו נתקלו ביחס עויין ומתנשא מצד הקבוצה הקולטת. (ניצולי השואה, שהגיעו לארץ-ישראל מאירופה לאחר השואה, זכו ליחס מתנשא ומלגלג על כך שלא מרדו בנאצים בזמן השואה). המדינה ניסתה לפתור את בעיית ריבוי העדות ביצירת "כור היתוך" כלומר למזג את העדות ולייצור ישראלי חדש. בכך קיוותה המדינה יאחד "הצבר" הישראלי החדש את כל העדות וימנע פיצול ופילוג. תפיסה שנכשלה.

- קושי חינוכי – העולים שהגיעו מאסיה וצפון אפריקה נתקלו בבעיית שפה, מקצועות הלימוד היו שונים, תפיסת הלימוד הייתה שונה, חלקם לא ידעו קרוא וכתוב. קושי וגורם נוסף בתחום זה היה מחסור במוסדות לימוד באזורים המרוחקים ממרכזי הערים והיעדר ספרי לימוד וחומרי הוראה מתאימים לעולים מהארצות השונות. היעדר השפה העברית בפי העולים הייתה בעיה חמורה. כדי

לפתור את בעיית החינוך וחוסר ידיעת קרוא וכתוב בעברית נעשו שתי פעולות עיקריות: ב-1949 נחקק חוק חינוך חובה ממלכתי חינוך בשנת 1954 נפתחו בתי ספר ללימודי ערב למבוגרים שמטרתם היה לימוד השפה העברית ולהעניק השכלה גבוהה. בנוסף השתמשו בצה"ל כמוסד שתפקידו לצמצם פערים חינוכיים וחברתיים. מורים מתנדבים/מורות חיילות למדו עברית מעל 60,000 עולים. הוקמו גם ועידות ממלכתיות לבדיקת מצב החינוך.

19. א) הגורמים לפרוץ מלחמת יום כיפור:

- הרצון להחזיר את הכבוד: סוריה בראשות הנשיא חאפז אל אסד ומצרים בראשות הנשיא אנואר סאדאת שאפו להחזיר את הכבוד הערבי ולנקום על מלחמת ששת הימים שכן שש שנים קודם הם הובסו במהירות הבזק ע"י צה"ל.
- הרצון להחזיר את השטחים: מצרים שאפה להחזיר את סיני וסוריה את רמת הגולן.
- הרצון לכפות משא ומתן על ישראל: מאז מלחמת ששת הימים דחתה ישראל כל ניסיון למשא ומתן עם מדינות ערב. דיין אף אמר: "מוטב שארם א-שייח בלי שלום מאשר שלום בלי שארם א-שייח". בפברואר 1973 הציע סאדאת במסר חשאי דרך האמריקאים הסדר שלום עם ישראל, ולפיו ישראל תיסוג מכל חצי האי סיני בפרק זמן של בין 10-15 שנה ושישראל תחזיק נקודות מפתח בחצי האי. ראש הממשלה גולדה מאיר ושר הביטחון דיין מסרבים להצעה זו וסאדאת מבין שישראל לא תגיע למשא ומתן ומחליט לפתוח במלחמה. מדינות ערב רצו לפתוח במלחמה על מנת לפגוע בישראל וכך ישראל תבין שהיא איננה יכולה להתעלם מהם.

הנסיבות לפרוץ המלחמה מסתכמות בעשרת הימים שלפני המלחמה, כאשר הרבה מאוד סימנים מחשידים מופיעים על פני השטח (הגעתו החשאית של המלך חוסיין לפגישה עם גולדה, תגבור הכוחות המצריים במסווה של "תחריר 41", סילוק היועצים של ברה"מ מסוריה ומצרים), ולמרות כל אלו, הערכת המצב כלפי הסבירות למלחמה איננה משתנה. (ב) השפעות המלחמה על ישראל:

- בתחום חברתי: במקום אווירה של שמחה וניצחון כפי שהיה לאחר מלחמת ששת הימים, המורל בישראל היה ירוד, תחושה של אבל לאומי, הלוויות רבות נערכו. כמו כן, גולדה נתנה הוראה להקים וועדת חקירה ממלכתית בשם "וועדת אגרנט" על מנת לבדוק את כשלי המלחמה. הוועדה שמעה פוליטיקאים ואנשי צבא וכשפרסמה את מסקנותיה היא הטילה את האשמה על הדרג הצבאי והמליצה שלא ימשיכו בתפקידם (האשמה הייתה כלפי הרמטכ"ל דדו, ראש אמ"ן אלי זעירא, ואלוף פיקוד דרום שמואל גורודיש). הוועדה לא ראתה בדרג המדיני כאחראים למחדל (את גולדה ואת דיין). הציבור בישראל לא הסכים למסקנות אלו, החלו בארץ להופיע הפגנות ומחאות ציבוריות שדרשו שדיין וגולדה יתפטרו.
- בתחום הכלכלי: למרות שהוכרזה הפסקת אש כעבור 18 ימים, כוחות המילואים עדיין המשיכו לשרת בצבא עד שנחתמו הסכמי הפרדת הכוחות, בנוסף כוח עבודה רב במשק הישראלי שותק בעקבות הפצועים הרבים, ההרוגים ובשל השהות של אנשי המילואים בחזיתות ולמשק הישראלי נגרם נזק רב שכן הוא היה משותק תקופה ארוכה. הנזק לכלכלה היה עצום, הייתה אינפלציה במשק הישראלי (ירידה בערך המטבע) וקיפאון

כלכלי. בנוסף, חרם הנפט שהטילו יצואניות הנפט הערביות לקראת סוף המלחמה, העלה את מחירו וגרם לנזקים כלכליים. בנוסף, גדלו הפערים החברתיים-כלכליים בין שכבות האוכלוסייה בישראל. ההשפעות על מדינות ערב:

- בתחום חברתי: למרות שמצרים וסוריה איבדו 15,000 חיילים וישראל אף כבשה שטחים נוספים מעבר לשטחי 1967, המורל הלאומי בסוריה ומצרים היה גבוה ואסד וסאדאט התקבלו בכבוד של מלכים. החברה הערבית ראתה במלחמה זו כניצחון שכן היא הצליחה להפתיע את צה"ל ולהוכיח שהוא איננו בלתי פגיע.
- בתחום המדיני: השיחות על הפרדת הכוחות הביאו בהמשך להסדר ביניים עם מצרים, נסללה הדרך לביקורו של נשיא מצרים סאדאט ב-1977 בכנסת בישראל. מצרים הצליחה לכפות על ישראל משא ומתן ובסופו אכן נחתם הסכם שלום בין המדינות ב-1979. אסד נשיא סוריה חיזק את מעמדו אך בניגוד לסאדאט התנגד לכל ניסיון למו"מ לשלום עם ישראל. הגבול הסורי נשאר שקט למשך שנים רבות אך סוריה תמכה בפעולות חבלה של ארגונים מלבנון, ודאגה שהמחבלים לא יצאו משטחה.